

DERİ SANAYİ

Dr. İlkey DELLAL, TEAE
Tijen ÖZÜDOĞRU, TEAE

1. Giriş

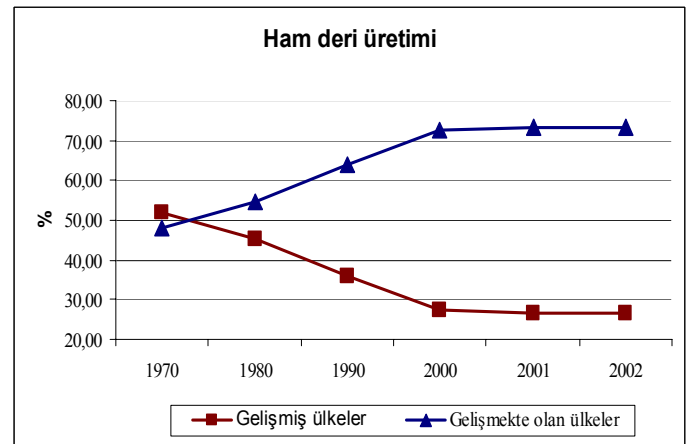
Deri, insanoğlunun ihtiyaçlarını gidermek için kullandığı ilk malzemelerden biridir. İlkel çağlarda örtünme amaçlı kullanılırken, daha sonra savaşlarda kın, üzengi ve sadak olarak stratejik önemi olan bir malzeme olmuştur (Anonim 2002b). Deri sektörü üretimi için gerekli hammaddesini hayvancılık sektöründen tedarik etmektedir.

Deri işleme sanayinin ana maddesini ham deri oluşturmakta, mezbahalardan ve diğer kesimhanelerden elde edilen derilerin kullanma şekillerine ve mahalli koruma geleneklerine göre, yağ ve diğer yabancı maddelerden temizlenmekte, sınıflandırmaları yapılmakta, muhafaza edilebilir hale getirmektedir. Ham deri, et üretiminin yan ürünleri arasında, değer bakımından birinci derecede önemli olan yan üründür.

15. yüzyıldan bu yana Türkler tarafından yapılan dericilik, 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'nin önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Deri sanayimiz çok eski ve köklü bir yapıya sahip olmasına rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında babadan oğula geçen ve lonca karakterini muhafaza eden bir işkolu olarak kalmış, ancak kalkınma programlarında belirlenen çeşitli özendirici ve destekleyici tedbirler sayesinde kabuk değiştirmeye başlamıştır. Devletin deri sektöründeki etkinliği, Sümerbank'ın kurulması ile başlamış, tabaklama çalışmaları ve ayakkabı üretimi, uzun yıllar boyunca deri sektörünün önde gelen etkinliklerinden biri olmuştur. Türkiye'de 1950 yılından başlayarak daha liberal ve özel sektör odaklı bir kalkınma ve ticaret politikası uygulaması sektörde özel girişimlerin payını artırmış ve günümüzde yüzde yüze ulaşmıştır (Anonim 2002b).

2. Dünyada Durum

Gelişmiş ülkeler, 1970'li yıllardan itibaren deri sanayinde ortaya çıkan çevre kirliliği, sanayide suyun fazla kullanımı, artan üretim ve işçilik maliyetleri nedeniyle deri işleme sanayini bırakmaya başlamışlardır. Bu ülkelerin düşük maliyetli deri ithalatını artırmaları ve giderek artan çevre koruma önlemleri, bunun sonucunda ortaya çıkan yüksek maliyetler nedeniyle bu alanı terk etmeye başlamışlar, ham deri

Kaynak: <http://www.fao.org>

işletmeciliği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru kaymaya başlamıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından sonra, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun dağılması serbest piyasa ekonomisinin giderek önem kazanması ve yaygınlaşması, deri ticareti ve sanayinde dengelerin değişmesine neden olmuştur. Deri üretim merkezi, Avrupa'dan doğuya doğru kaymaya başlamıştır.

3. Türkiye’de Durum

Türkiye’de deri ve deri mamülleri sektörü, imalat sanayi üretimindeki % 2,3’lük ve toplam sanayi istihdamındaki % 1,5’lik pay ile onuncu büyük sanayidir. Türkiye deri konfeksiyon sektöründe yaklaşık 1000 firma 9.840.000 adet ürün üretmekte, üretiminin yaklaşık % 95’ini ihraç etmektedir. Bu firmaların büyük bölümü küçük ve orta büyüklükteki işletme (KOBİ) niteliğindedir. Türkiye deri işleme kapasitesi bakımından dünyada İtalya’dan sonra ikinci sırada olup, küçükbaş derinin % 75’ini işleme kapasitesine sahiptir. Deri ve deri mamülleri ihracatı ülkeler itibariyle incelendiğinde, Avrupa Birliği’nin % 56 gibi belirgin bir paya sahip olduğu, Rusya’nın % 14’lük payla ikinci en önemli ihraç pazarı olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü önemli ihraç pazarı ise % 10’luk pay ile ABD’dir. Avrupa Birliği ülkeleri arasında ise, Almanya % 25, Fransa % 9, İspanya % 6 ve İngiltere % 4 paya sahip bulunmaktadır (Anonim 2002d).

Yıllardan beri ihracat endeksli bir strateji izleyen Türk Deri Sektörü ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca modern makineler, ileri teknoloji ve kurulu kapasitesiyle dünyada deri sanayinde önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Hızlı bir büyüme ve genişleme evresi yaşayan sektör, kapasitesini ve üretim gücünü artırmış, Türk deri ürünleri, kalite ve üretim çeşitliliği ve sağlam altyapısı bakımından dünya pazarlarında önemli bir yere gelmiştir. Dolayısıyla kalitesinin artması üretimi ve ihracatını olumlu etkilemiştir. Dünyada işlenen küçükbaş derinin önemli bir bölümü, Türkiye’de işlenmektedir(Anonim2002b).

Devlet İstatistik Enstitüsü 2000 yılı verilerine göre; ham deri üretimi yaklaşık 10 milyon adettir. Ancak kaçak kesim vb sorunlar nedeniyle ham deri üretimi kesin olarak bilinmemektedir. DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu raporunda, DİE verileri Türkiye ham deri üretiminin 1/3’ünü oluşturduğu belirtilerek, kasaplık güç üzerinden yeni bir hesaplama yapılmıştır (Anonim 2002c).

Çizelge 1. Türkiye’de Deri Üretimleri (1990-2000) (Adet)

Yıllar	Koyun	Keçi	Sığır	Toplam
1990	10.311.150	1.579.090	3.132.330	15.022.570
1995	5.996.500	906.490	2.036.640	8.939.630
1996	6.055.330	793.830	2.013.100	8.862.260
1997	7.089.830	997.940	2.648.000	10.735.770
1998	8.584.518	1.433.072	2.425.308	12.442.898
1999	7.665.346	1.384.533	2.209.191	11.259.070
2000	6.602.950	1.232.024	2.298.104	10.133.078

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

2002 yılında 748,2 milyon dolar değerinde deri ve deri mamülleri ihracatı yapılmış ve bir önceki yılın aynı dönemine göre %15,2 oranında artış gözlenmiştir. Deri ve deri mamülleri ihracatı 2002 yılında Türkiye’nin toplam ihracatının %2,1’ini oluşturmuştur.

Çizelge 2. Türkiye’de Deri ve Deri Mamülleri İhracatının Payı (000 \$)

	2001 Ocak-Aralık	2002 Ocak- Aralık	2002/2001 Değişim(%)
Türkiye Genel İhracatı	31.049.213	36.205.090	16,6
Deri ve Deri Mamülleri İhracatı	649.688	748.224	15,2
Deri ve Deri Mamülleri Payı (%)	2	2,1	

Kaynak: <http://www.itkib.org>

Deri sanayi, 2000 yılından itibaren başta Rusya olmak üzere ihraç pazarlarına yönelik stratejilerinde değişiklikler yapmıştır, aynı zamanda pazarlardaki talep değişikliği sektörü buna zorlamıştır. Sektörün

öncelikli hedefi kaliteli ürünlerle ülke ve firma imajının yaratılmasıdır. Türk deri sektörünün, hammaddesinin %70'ini ithal etmesi sektörün en büyük dezavantajı durumundadır. Bu nedenle başta ithal hammadde olmak üzere, pahalı enerji, finansman zorlukları maliyeti artıran, rekabeti zorlaştıran unsurlardır.

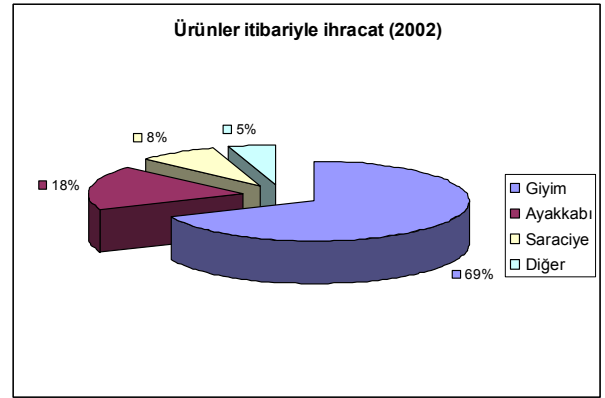
Çizelge 3. Türkiye Deri ve Deri Mamülleri İhracatı

Ürün grupları	2001 000\$	2002 000\$	01/02 Değ.(%)
Giyim	425.608	508.049	19,3
Ayakkabı	121.727	132.761	9,06
Saraciyeye	54.971	62.311	13,3
Diğer (hamderi,kürk vs.)	33.865	35.975	6,2
Toplam	636.170	739.096	16,1

Kaynak: <http://www.itkib.org.tr>

ürünleri ihracatının payı %8 bir önceki yıla göre artış oranı ise %13,3 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4'den anlaşıldığı üzere; Eski S.S.C.B ülke grubuna yönelik deri ve deri mamülleri ihracatımız %56,4 oranında artmıştır. Türkiye'nin geleneksel pazarları arasında en iyi performansın Rusya Federasyonu pazarında gösterildiği gözlenmektedir. Rusya Federasyonuna yönelik ihracatımız 2002 yılında %69,8 oranında artış göstermiştir. Rusya'nın toplam deri ve mamüllerinden aldığı pay 2000 yılında %16,1 iken, 2001 yılında %20,8'e yükselmiş, 2002 yılında ise %30,8'e ulaşmıştır.

Kuzey Afrika ülke grubunda yer alan ülkelere olan deri ve deri mamülleri ihracatımızda 2002 yılında bir önceki yıla oranla %52,1 oranında artış gerçekleşmiştir (Çizelge 4). Bu ülke grubunda yer alan Libya'ya yönelik deri ve deri mamülleri ihracatı 2002 yılında %139,9 oranında artmıştır.

Çizelge 4. Başlıca Ülke Grupları İtibariyle Türkiye Deri ve Deri Mamülleri İhracatı

Ülke Grupları	2001	Toplam Deri'de	2002	Toplam Deri'de	02/01 Değişim
	Ocak-Aralık 000 \$	Pay %	Ocak-Aralık 000 \$	Pay %	
AB Ülkeleri Toplamı	303.803	46,76	308.864	41,28	1,67
Eski S.S.C.B Ülkeleri Toplamı	155.944	24,00	243.993	32,61	56,46
Diğer OECD Ülkeleri Toplamı	62.451	9,61	52.523	7,02	-15,9
Ortadoğu Ülkeleri Toplamı	34.481	5,31	41,016	5,48	18,95
Diğer Avrupa Ülkeleri Toplamı	25.860	3,98	25.945	3,47	0,33
Kuzey Afrika Ülkeleri Toplamı	5.731	0,88	8.721	1,17	52,17
Diğer Ülkeler Toplamı	61.418	9,45	67.161	8,97	9,35
Toplam Deri ve Deri Mamülleri İhracatı	649.688	100	748.224	100	15,17

Kaynak: <http://www.itkib.org.tr>

Genel değerlendirme

Türkiye’de deri sanayi ülke ekonomisi açısından önemli yere sahiptir. Deri sanayi içinde, üretim ve ihracat açısından ürünler itibariyle incelendiğinde deri konfeksiyon ilk sırada gelmektedir. Türkiye deri işleme kapasitesi, üretim ve ihracat açısından ise dünyada önemli ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye’de deri sanayinin hammaddesi büyükbaş, ve özellikle küçükbaş hayvan derisidir. Bu nedenle, Türkiye’de hayvan sayısındaki azalışlar deri sektörünü de olumsuz yönde etkilemektedir. Deri sektöründe ham deri, birinci derecede önemli girdi unsuru olduğu için, sektörde kaliteli ham deri talebinin önemli bir kısmının yurt içinden karşılanması ancak kaçak kesimlerin önlenmesi, kombina ve mezbahaya çekilmesi ile sağlanabilir.

Ham deri üretiminin yetersiz ve sektörün ithalata bağımlı olması dikkate alındığında, ham deri ihracatçısı ülkelerin ihracatlarını kısıtlamaya yönelmeleri gelecekte sektörün hammadde sıkıntısının artmasına neden olabilecektir. Türkiye’de deri ve deri mamülleri ihracatçısı firmaların büyük bir kısmının KOBİ niteliğinde olması ve öz sermayelerinin rakiplerine göre yetersiz kalması yeni teknolojileri uygulamaya koymalarını zorlaştırmaktadır. İşletme sermayelerinin yetersiz olması ise, yeterli ve kaliteli şekilde üretimi sürdürmede ve dış pazarlara açılmada önlerindeki önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Ayrıca enerji fiyatlarının rakip ülkelerin üstünde olması temel girdilerden biri olan enerji alanında firmaların rakiplerine göre dezavantajlı konuma gelmesine sebep olmaktadır. İşçilik maliyetleri özellikle Çin ve diğer Asya ülkelerine göre oldukça yüksek olması ihracattaki rekabet şansını olumsuz etkilenmektedir. Sektörde kalifiye işgücü bulmak oldukça zor olup, sektöre kalifiye eleman yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim verecek kurumların sayısı da yetersiz kalmaktadır (Uysal 2002). İhracatta kaydedilen pek çok aşamaya rağmen halen dış pazarlarda yeterli dağıtım ve pazarlama kanallarına sahip olunmaması mevcut pazarlara hakimiyeti ve yeni pazarlara girişi zorlaştırmaktadır.

KAYNAKLAR

Anonim 2002a. <http://www.itkib.org.tr>

Anonim 2002b. <http://www.turkishleather.com>

Anonim 2000c. Deri ve Deri Mamülleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara

Anonim 2002d. Deri ve Deri Mamülleri Sektörü, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ihr/sector/deri.htm>

Dellal, İ. Tan, S. 2003. Türkiye’nin Yenibinyılda Kalkınma Stratejisi: Tarıma Dayalı Sanayi ve Rekabet Gücü, TZOB Yayınları, Ankara.

Sarı, Ö, Özgören H. 1995. Deri ve Kürk Endüstrisi, IV. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 1995, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları, No:26, Ankara

Uysal, G. 2002. Türkiye Ekonomisinde Deri ve Deri Mamülleri Sanayinin Yeri ve Öneminin Araştırılması, Türk J. Of Vet. And Ani. Sci 26, Ankara.

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara

Tel:0.312.326 0006

Faks:0.312.322 8531

Web: <http://www.aeri.org.tr>

e-mail: aeri@aeri.org.tr